

EGYETEMES JÖVŐ FELÉ

Gustav Wetter neotomista filozófus logikai hasonlóságokat lát marxizmus és kereszténység között. Reding, grazi teológiai professzor szerint ezeknek a logikai analógiáknak megvan a maguk filozófiai, történeti gyökere, amelyben Aquinói Tamás Arisztotelészhez nyúl vissza, a marxizmus Hegelhez, akin keresztül nyilvánvalóan érvényesül az arisztotelészi befolyás. A jezsuita Brokmöller pedig kijelenti, hogy ha Szent Pál annyi támaszpontot talált volna kora pogány filozófiájában, mint a kereszténység ma a marxizmusban felfedezi, nem habozott volna azt a kereszténység javára felhasználni.

„Ha a marxizmusban rejlő legjobb valóságot — írja Claude Cuénot — e formulába foglalhatnánk: ‚Mindent az emberért, mindent az egységért’, akkor Teilhard szellemében csak egy szót kellene hozzátennünk, s a jövő jelszava így hangzana: ‚Mindent az emberért, az egységért — Krisztusban.’” Cuénot jól sejtí, hogy Teilhard legnagyobb érdeme talán éppen az, hogy hívőnek és nem-hívőnek egyaránt megmutatta, mi a lényeges az egyház tanításában, mi az, ami az autentikus humanizmus része, az egyetemes emberi történelem és kultúra maradandó értéke. Ezáltal felszabadította a keresztény gondolkodást terhes hagyományai alól és összekapcsolta a valóság tanítását Isten igéjének tanításával. Ez a tanítás pedig mindenekelőtt emberközpontú, hiszen csak ezen keresztül válhat istenközpontúvá. Ez az emberközpontúság azonban nemcsak egy világ-elmélet, egy világban való jelenlét, hanem egyrészt aktivitás a kor társadalmi életében, másrészt a jelen meghaladását és a jövő tudatos megtervezését, előrelátását jelenti. A marxizmus és a keresztény filozófiák közötti logikai analógiák, elméleti közelítések, a marxizmus tanulságai a kereszténység számára ebben az értelemben kapnak rangot s készíthetők elő más-más fokon és más-más szinten marxista és hívő találkozásait. Ez a párbeszéd is túlmutató lehetőség a kereszténységet arra készítheti, hogy valós értékei szerint mérje fel magát és alapos vizsgálat alá vegyen olyan tényeket, amelyek az objektív dialektika következményei.

A primitív vallásokban, ahol a természet az ember számára pusztító hatalom, az ember a természet foglya marad. A görög humanizmus számára a mindent átfogó teljesség, amelyért az embernek önmagát feláldozni hivatása volt: a „polis”, a polgárok közössége, ahonnan azonban a rabszolgákat és a barbárokat kizárták. A kereszténység megszületésével hangzik el először az emberiség történetében egy olyan társadalom előkészítésére való felhívás, amely nem ismer korlátokat, totalitást, totalitást mindenki számára. Ez kezdetben nem több, mint várakozás, remény. Amikor az őskereszténység megszűnteti a rabszolgák és a szabadok különválasztását „szellemi síkon”, egyúttal nem folytat harcot is azért, hogy a valóságban is megszüntesse, nem veszi fel hirdetése programjába sem. Ez a rabszolgák vallása, de nem a rabszolgák forradalma. Évszázadokig tart, amíg a teljes egyenjogúság megvalósul, hol az egyház segítségével, hol az egyház ellenére, olyan ertnek mozgalmakban, mint Thomas Münzeré, később pedig forradalmakban, a szocializmus megteremtésének küzdelmeiben. A kereszténység által a történelemben először kimondott jelszó az ember testi és lelki felszabadítására így tevődik át a történelem állandó, mind magasabb fokon ismétlődő mozgása folytán századokról századokra, így válik minden elnyomott és kisemmizett jelszavává „Szabadság, egyenlőség, testvériség!”, „Aki nem dolgozik, ne is egyék”, „Méltó a munkás a maga bérére”, stb. Engels ezt úgy fogalmazza meg, hogy a kereszténység megjelenése „a vallás fejlődésének teljesen új fázisa, amely az emberi szellem történetében a legforradalmibb elemek egyikévé akart válni”. Először

jelentette ki, még ha az elv gyakorlati következményeit nem is vonta le: az ember természeténél fogva nem rabszolga, a rabszolga is ember! Görögország legnagyobb szellemei, még Platón és Arisztotelész szemében is a rabszolga csak tárgy volt, akire ügyet sem kell vetni, mert „egyenlőség csak az egymáshoz hasonlók között” létezik.

Amit Marx ezen a síkon a „kereszténység emberi alapja”-nak nevez, és amit egyetlen ún. „keresztény állam” sem valósított meg még részleteiben, viszont a kommunizmus „profán” módon történő megvalósítását ígéri, az az osztály nélküli társadalom, melyben minden gyermek, minden ember rendelkezik azzal a lehetőséggel, hogy összes emberi képességeit teljesen kibontakoztathassa, ahol az egyik ember szabadsága és tevékenysége nem a másik szabadságának és tevékenységének korlátja lesz, hanem feltétele. Ez azt jelenti, hogy az emberek közti viszony többé nem áru, ember és ember közti viszony többé nem dolog és dolog közti viszony, ami miatt az elidegenedés létrejön. és osztályok kiszármányolását, nemzetek elnyomását, valamint háborúk gazdasági előfeltételeit hozza létre, hanem az „egyesült egyének hatalma”. Marx humanizmusa nemcsak az ókori ember saját képességeibe vetett bizalmát öleli fel, de az evangéliumi hominiztikus kihívást is: mire, milyen emberi jövő érdekében használjuk fel a tér fölött szerzett hatalmunkat? Miféle időt és miféle jövőt készítünk magunknak? Ebben az értelemben mondhatta Makszim Gorkij a szocializmusról: „Benne első alkalommal szerveződik az igazi emberszeretet teremtő erővé”. Jacques Maritain hozzá kapcsolódik, amikor a *Keresztény humanizmus* című könyvében leszögezi, hogy a keresztény történelmi eszme megvalósítása csak a kapitalizmus meghaladása után lehetséges.

Az ember történelme valójában csak akkor veszi kezdetét — tanítja Marx —, amikor az a gazdasági rendszer, amit az ember maga hozott létre és maga irányít, többé nem tudja őt igájában tartani, és az emberiség végre szabadon és zavartalanul elmélkedhet a világmindenség problémáin. Marx tehát homályosan előre látja a teljes szellemi szabadság bekövetkezését, amelyben a gazdasági rabszolgaság többé nem torzítja el az emberi elmét. Ilyen körülmények között a kereszténységnek már nem a kereszténység lesz a fontos, hanem a vallás általában, az Isten eszméje. Ezáltal lesz átélhető valósággá „az egy akol — egy pásztor” gondolata, a totalis ökumené. Chenu azt mondja erről, hogy minél emberibb lesz az ember, annál inkább lehet Isten az Isten. A kereszténység feladata tehát ma minél emberibbé válni, az ember helyzetét a maga mindenoldalúságában segíteni, hogy önmagát meghaladhassa és a prométeuszi ember helyébe a homo religiosus lépjen tovább a történelem útján egy dinamikusabb és dialektikusabb evolúcióban.

A keresztény szeretet csodálatos koncepciója, amely szerint én magamat is csak a többiek által, a többiekben valósíthatom meg, a legmagasabb rendű ideál, amit az ember saját szerepéről és élete értelméről egyáltalán képzelhet. Ez az oka annak, hogy a legnagyobb misztikusoknál — Avilai Szent Teréz, Keresztes Szent János —, akiknél a szeretet legnagyobb megfogalmazását találjuk, miért beszél az emberi és az isteni szeretet ugyanazt a nyelvet. Azok a konkrét történelmi feltételek, amelyek az ember és ember közti szeretet valódi kibontakoztatásához szükségesek, csak harc árán valósíthatók meg, olyan harc árán, amely mindenfajta emberi kapcsolatot átalakít, ha az ezt a szeretetet támadja, sérti és kiirtani akarja. Általában úgy hivatkozunk erre a szeretetre, mintha már tömegekben létezne, és elítélünk miatta minden erőszakot a világ nevében, amely éppen e szeretet ellentéte. Az emberiség egységének nagy álma ma olyan intézmények, politikai feszültségek fenntartását szolgáló alibivé lett, amely az egység és a szeretet egyetemessége elé a legnagyobb akadályokat gördíti. A kereszténység azonban, amely „szívet és megoldást” tud biztosítani a világ válságainak, az ember teljes és minden oldalú emancipációjáért, az elidegenedések felszámolásáért sokat tehet.

Girardi szerint a marxizmus integrálja a „szentek közössége”-nek valóságát, amennyiben szekularizálja azt; ez a valóság azonban még nincs jelen, megvalósításra vár. A marxizmus transzponálja egy földöntúli birodalom perspektíváit, amelyet a kereszténység „Isten birodalmá”-nak nevez. transzponálja az eszkatologikus síkról a küzdelem síkjára. Ha az ember tudatosan dolgozik és küzd annak érdekében, hogy ezt a birodalmat a maga és minden embertársa számára itt a földön próbálja megközelíteni, ha ebben a munkában és ebben a harcban kész arra, hogy „életét áldozza társaiért”, mivel az üdvösség-teremtést minden személyes érdeke és léte fölé helyezi, ha még arra is kész, hogy a halált tudatosan feláldozza az életnek, akkor az ember még életében elérheti, hogy halhatatlanná váljék. „Az egyetlen igazi halál — írja Teilhard de Chardin — az élet utolsó görcsös rohama, amelyet az életért folytatott elkeseredett küzdelemben fejtünk ki.”

„Minden bűnt — vallja Fourier —, amelyet a barbárság egyszerű módon követ el, a civilizált rend bonyolult, kétértelmű, kétszínű és képmutató létforma magaslatára emel.” Krisztus tanai ma döntő segítséget nyújtanak az emberiségnek, amikor választania kell e képmutató civilizáció és ama új világ között, amely valóságos megoldásokat ígér egy olyan létforma kialakítására, ahol a közösségérzet, a természetes emberség, az együttműködés szükségességének érzése eleven hatóerő. Az ige, hogy „szeressétek ellenségeiteket” ma realitás abban az értelemben, hogy küzdjünk az emberért, még önmaga ellenére is, mentsük meg a pusztulástól, a világot a háborúktól, szervezzük meg közösen a jövőt, mert az ember igazi tökéletessége nem az, amivel rendelkezik, hanem az, ami ő maga lehet.

A SZENVEDÉS MÉLY KÚTJÁBÓL

*Suhannak a gondolatok, mint az őszi szélben
szállongó levelek, megfogni őket jaj, milyen
nehéz annak, aki már elhagyta álmait
és csak a valóság talaján botladozik, pedig
még sóvárog azért, hogy felrepülhessen oda,
ahol fiatalsága édes, vad idején mulatozott.
Mi maradt a nagy várakozásból? A test
fájdalmainak kemény szorítása hova űzte
a lelket, ezt a lobogó lángot, amely minden
szépért örömeinket zengett? Hova lett a szíve
vonzalma, mely mindenütt barátira lelt?
Hova az édes ihlet, amely szórta a szavakat,
mint csengő aranyat a mámoros társaság
a kolduló népnek? Ó, most én vagyok a koldus,
kutatom a földre szórt aprópénzt, de vaksi
szemem csak szemetet markol. Irgalmazz Isten!
Add vissza még egyszer szívem villámos ütemét
a dalra! A szenvedés mély kútjából hadd
zengjem csak egyszer, még egyszer nagy Neved
dicséretét, mellyel csordultig van tele a lelkem.*

Nagy Mária